

Derde vangst van een Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla* in Nederland en zijn mogelijke herkomst

Third Short-toed Lark *Calandrella brachydactyla* in the Netherlands and its possible origin

RIENK (Q. L.) SLINGS

Op 24 oktober 1978 werd op het ringstation Castricum om 8.30 uur met een van de slagnetten een Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla* gevangen. De Kortteenleeuwerik werd samen met enkele Veldleeuweriken *Alauda arvensis* aangelokt.

Beschrijving

Gehele bovenzijde zandkleurig grijsbruin met hier en daar donkere schachtstrepen en schachtvlekken. Korte, brede, vuilwitte wenkbrauwstreep vanaf het oog naar achteren lopend. Bovenzijde van de borst begrensd door smalle donkere lijn, zich aan de uiteinden tot een vlek verwijdend. Daaronder spaarzame donkere lengtestreepjes op bruinachtig getinte ondergrond. De rest van de onderzijde vuilwit. Vleugels met drie warm beige gekleurde vleugelbanden. De buitenvlag van de buitenste (tweede) handpen geelachtig wit. De eerste (rudimentaire) handpen korter dan de langste handpendekveer, vrij puntig en licht gezoomd. Bij bijna gesloten vleugel reikt de langste tertial even ver als de top van de langste (derde) handpen. Zeer korte geelachtig hoornkleurige snavel. De in een gaaf kleed gestoken vogel maakte herhaaldelijk een als „truup” omschreven geluid.

Vleugel 95 mm; staart 57 mm; snavellengte (tot voorhoofdsvoren) 8.3 mm; snavelhoogte 5.0 mm; snavelbreedte 4.8 mm; achternagel 8 mm; gewicht 19.9 gram (10.00 uur); vetgraad 2. Snavelhoogte, snavelbreedte en staartlengte gemeten volgens Svensson (1975); overige maten volgens Busse (1974).

In het veld vielen de volgende kenmerken op: (1) aanmerkelijk kleiner dan Veldleeuwerik, ongeveer zo groot als een IJsgors *Calcarius lapponicus*; (2) op de grond onmiddellijk opvallend door geheel zandkleurige bovendelen; (3) korte, hoge, lichtgekleurde snavel, rond kopprofiel en ongestreepte onderzijde; (4) van dichtbij viel een donkergrijs, horizontaal lijntje op de bovenborst op, dat zich aan beide uiteinden tot een vlekje verwijdde.

Nadat de vogel beschreven was, werd hij met de op het ringstation aanwezige literatuur (Meinertzhagen 1954, Svensson 1975, Vaurie 1959)

gedetermineerd. De vogel werd geringd (Arnhem B 409 475), uitgebreid gefotografeerd en in vrijheid gesteld in aanwezigheid van J. van der Geld, F. L. Jongerling, J. Letschert, H. Leveering, C. & R. Reijnders en Q. L. Slings. Deze ringvangst is door de CDNA aanvaard als het derde geval in Nederland (Limosa 53 (1): 30). Eerdere vangsten waren op 26 oktober 1973 te Monster (Engelen & van Dijk 1974) en op 3 oktober 1978 te Wassenaar (Kooijmans & van der Meer 1979).

Voor al de vleugellengte, de in vergelijking tot de handpennen lange tertials en de zeer puntige vleugels waren doorslaggevend bij de determinatie. Hoewel de vogel volledig doorgeruid was, wijzen de lichtgezoomde (maar vrij puntige) rudimentaire handpen en de streepjes op de borst op een eerstejaars vogel. De relatief lange vleugel wijst wellicht op een mannetje.

Discussie

De in Castricum gevangen vogel had een zeer korte snavel: 8.3 mm gemeten vanaf de voorhoofdsvoren. Dit is beduidend beneden de door Svensson (1975) opgegeven maten: 11.6–12.0 mm. Voor 21 vogels is dit wel een zeer geringe spreiding. Wellicht is hier een fout in het spel. Ook de twee vorige Nederlandse vogels hadden beduidend kortere snavel, namelijk 10.8 mm (Engelen & van Dijk 1974) en 9 mm (Kooijmans *in litt.*). Voor vier Belgische Kortteenleeuweriken vermeldt Herroelen (1979): 9, 10, 10.5 en 10.8 mm (alle maten vanaf de voorhoofdsvoren). In het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam zijn 27 balgen van deze soort aanwezig, ingedeeld bij de ondersoorten: *artemisiana* (n = 1), *brachy-*

Tabel 1. Snavellengte (mm) van *Calandrella brachydactyla*. Bill-length (mm) of *Calandrella brachydactyla*

Snavellengte Bill-length	n	$\bar{x}$	s.d.	spreiding/range
Vanaf de schedel From skull	27	13.8	0.83	12.3 — 15.8
Vanaf veren From feathering	27	10.6	0.68	9.4 — 11.4 (12.3)

dactyla (n = 6), *longipennis* (n = 7) en *rubiginosa* (n = 1). De snavellengtes van deze vogels zijn samengevat in tabel 1.

Ook deze maten vallen beduidend korter uit dan de door Svensson (1975) vermelde. Bovendien is de spreiding van deze maten aanzienlijk groter. Bij het meten van de snavellengtes van de balgen bleek overigens dat de reproduceerbaarheid van deze maten te wensen over laat.

Bij een vergelijking van de beschrijving van de eerste Kortteenleeuwerik van Nederland (Engelen & van Dijk 1974) met die van de *Castricumse*, valt onmiddellijk op dat deze eerste vogel veel donkerder (bruiner) gekleurde bovendelen moet hebben gehad. Uit kleurenfoto's van de tweede Nederlandse Kortteenleeuwerik blijkt dat deze vogel, hoewel niet zo grijs, veel op de *Castricumse* vangst leek. Ook in Groot-Brittannië komen zowel lichte (voornamelijk in de herfst) als donkere (voorjaar en zomer) exemplaren voor (BOU 1971, Sharrock 1976).

Volgens de geraadpleegde literatuur (Hartert 1910, Meinertzhagen 1954, Vaurie 1959) zou deze soort een clinale variatie in de kleur en de tekening van de bovendelen vertonen. In het oosten van het verspreidingsgebied zouden lichtgekleurde, grijsachtige vogels voorkomen, met spaarzaam gestreepte bovendelen. Naar het westen en zuiden toe zouden de bovendelen donkerder, respectievelijk roodachtiger worden en zwaarder gestreept.

In de collectie van het Zoölogisch Museum, Amsterdam bevinden zich vier exemplaren uit het Pontisch gebied (twee uit Roemenië, twee uit de Sovjet-Unie) die volgens het etiket zouden behoren tot de (westelijke) ondersoort *brachydactyla*. Deze vier exemplaren lijken echter veel meer op de balgen van de lichte noord-oostelijke ondersoort *longipennis* dan op die van de overige (westelijke en zuidelijke) exemplaren van *brachydactyla* in vergelijkbaar geslachten broedkleed. Bovendien zijn de snavels van deze vier Pontische vogels (twee paartjes) korter dan die van de overige exemplaren van *brachydactyla*. Zoals te verwachten was, ontbreken in deze collectie exemplaren in vers (eerste) winterkleed uit dit gebied. De lichtgekleurde bovendelen van deze vier vogels doen echter vermoeden dat deze kort na de najaarsrui nog lichter zouden zijn geweest. Ook in Hongarije broeden lichtgekleurde Kortteenleeuweriken. Deze zijn zelfs als een aparte ondersoort (*C. b. hungarica* Horváth) beschreven (Horváth 1956; Endes 1972). Zij onderscheiden zich onder meer door de zeer geringe afmetingen van de snavel. Het is mogelijk dat uit deze gebieden afkomstige najaarsvogels zo licht zijn en zulke korte snavels hebben als de *Castricumse* en de *Wassenaarse* Kortteenleeuweriken.

Het gebied ten westen en ten noorden van de Zwarte Zee herbergt vermoedelijk de ten op-

zichte van West-Europa dichtstbijzijnde populatie van lichtgekleurde Kortteenleeuweriken die veel lijken op de Westeuropese najaarsdwaalgasten van deze soort. Wellicht zijn de in West-Europa aangetroffen lichtgekleurde Kortteenleeuweriken dus uit het Pontisch gebied afkomstig.

Summary

In this note the third Dutch record of a Short-toed Lark *Calandrella brachydactyla* captured at ringstation Castricum (Noord-Holland) on 24th October 1978, is reported. The bird was one of the pale specimens repeatedly recorded in western Europe and believed to be of eastern origin. The bird was decidedly short-billed. The extremely narrow range of bill-lengths as given by Svensson (1975) may be due to an error.

Four pale-backed, short-billed birds (in breeding dress) from the Black Sea-area, labelled *brachydactyla* but more closely resembling birds of the pale eastern sub-species *longipennis* are present in the collection of the Zoölogisch Museum (Amsterdam). It is suggested that the pale Short-toed Larks recorded in western Europe might originate from this area.

Literatuur

- BRITISH ORNITHOLOGISTS' UNION. 1971. The status of birds in Great Britain and Ireland. Blackwell, Oxford.
- BUSSE, P. 1974. (Biometrical methods). Notatki orn. 15 : 114—126. (in het Pools met Engelse samenvatting)
- ENDES, M. 1972. A revised description of the Hungarian race of the Short-toed Lark (*Calandrella brachydactyla* (Leisler). Bull. Brit. Orn. Club 92: 149—151.
- ENGELN, G. D. & VAN DIJK, C. H. J. 1974. De Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla* (Leisler) een nieuwe soort voor Nederland. Limosa 47 : 157—159.
- HARTERT, E. 1910. Die Vögel der paläarktischen Fauna. Friedländer, Berlin.
- HERROELEN, P. 1979. De Kortteenleeuwerik *Calandrella cinerea* in België. Orn. Brabant 4 : 2—7.
- HORVÁTH, L. 1956. A new race of the Short-toed Lark from Hungary. Bull. Brit. Orn. Club 76 : 132.
- KOOIJMANS, F. P. J. & VAN DER MEER, H. P. 1979. Tweede geval van de Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla* in Nederland. Limosa 52 : 234—235.
- MEINERTZHAGEN, R. 1954. Birds of Arabia. Oliver & Boyd, Edinburgh & London.
- SHARROCK, J. T. R. & SHARROCK, E. M. 1976. Rare birds in Britain and Ireland. Poyser, Berkhamsted.
- SVENSSON, L. 1975. Identification guide to European Passerines. Tweede herziene druk. Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- VAURIE, C. 1959. The Birds of the Palearctic Fauna. Witherby, London.

Q. L. Slings, Jan Ligthartstraat 567, 1964 HR Heemskerk

Aanvaard voor opname 17 november 1980